

1. UVOD

Savremena pravna država zasnovana je na pisanom ustavu i hijerarhijski ustrojenom pravnom poretku. Ustav shvaćen kao pravni akt je osnovni i najviši zakon, temelj čitavog pravnog porekta i pravni osnov postojanja i funkcionisanja ustavnog i političkog sistema. Najviša pravna snaga ustava slijedi iz značaja materije koju reguliše. Budući da je ustav akt pozitivizacije principa proceduralnog legitimiteta, putem kojeg se, između ostalog, pravno utvrđuju političke granice za vlastodršce i ideološki postulati i vrijednosti dovode do nivoa pozitivopravne relevancije, jasno je da ustav reguliše najvažnija pitanja u društvu i nužno uživa najjaču pravnu snagu i da zakoni mogu da budu samo instrument njegovog ostvarivanja i primjenjivanja.

Osnovne principe vladavine prava kroz koje se oslikava hijerarhijski pravni poredak čine principi ustavnosti i zakonitosti, prema kojima svi niži pravni akti od ustava, odnosno zakona, treba da budu sa njima u skladu, kako u pogledu svoje forme, odnosno postupka donošenja i pravne snage koju imaju, tako i u pogledu svoje sadržine. Ustavnim sudstvom, što se unutrašnjeg državnog života tiče, načelo vladavine prava, odnosno sudstvo, postiže svoju kulminaciju, treću najvišu fazu u svom razvoju, kome je prva i osnovna faza bilo civilno i kazneno sudstvo, a druga faza upravno sudstvo. Kao što upravno sudstvo osigurava načelo zakonitosti nad određenim aktima javne vlasti, ustavno sudstvo osigurava načelo ustavnosti, supremaciju ustava nad zakonom i drugim aktima. Ustavnim sudstvom se se želi, kroz pravna sredstva, osigurati da vršenje i samih najviših državnih funkcija bude u skladu s ustavom.

Ostvarivanje principa ustavnosti i zakonitosti iziskuje njihovu kontrolu i zaštitu. Drugim riječima, zaštita ustavnosti i zakonitosti je *condition sine qua non* njihove primjene, a time i pravne države, i počiva na kontroli usaglašenosti akata i radnji sa ustavom i zakonom. Da bi zaštita ustavnosti bila djelotvorna, kontrola treba da bude široko postavljena, odnosno njen predmet treba da bude provjera usaglašenosti sa ustavom što većeg broja akata i radnji, od kontrole usaglašenosti zakona sa ustavom, do pitanja ustavnosti pojedinačnih radnji.

Međutim, budući da se mnogi opšti akti donose za izvršavanje zakona i da pojedinačni akti i radnje, u matrici hijerarhijski ustrojenog pravnog porekta, predstavljaju zapravo samo primjenu zakona u pojedinačnim spornim i nespornim životnim situacijama, jasno je da se kontrola ustavnosti prvenstveno odnosi na kontrolu ustavnosti zakona što čini njen najznačajniji vid. Kontrola ustavnosti zakona postoji u svim sistemima kontrole ustavnosti o kojima će biti više riječi i smatra se samom suštinom ustavnog spora koji, u različitim sistemima kontrole ustavnosti, rješavaju različiti državni organi. Ustavni sud u savremenom konstitucionalizmu, imajući u vidu njegovu ulogu, pravce djelovanja, kriterijume odlučivanja i posljedice odluka, ima sve prerogative samostalne grane vlasti. Njegov položaj i ingerencije su bitno različite u odnosu na zakonodavstvo, izvršnu vlast i sudstvo, te gotovo istog stepena značaja za društvenu zajednicu. Posjeduje potpunu autonomiju i nezavisan je od ostalih grana vlasti. Ustavni sud nije viša niti nadređena vlast ni legislativi ni egzekutivi ni judikauri, budući da ima ustavom tačno propisano mjesto, nadležnost i ovlašćenja.

Pokretanje postupka pred ustavnim sudom principijelno zavisi od prirode ustavnog spora: da li je ustavni spor pretežno objektivne ili pretežno subjektivne prirode. Tako se u postupku normativne kontrole pitanje ovlašćenih predлагаča bitno drugačije postavlja,

nego u slučaju postupanja sa ustavnim žalbama ili ustavnim tužbama. Dok apstraktna kontrola ustavnosti generalnih normi ima za glavni cilj objektivnu zaštitu ustava, dotle je odlučivanje o ustavnim žalbama primarno usmjereni na zaštitu subjektivne, konkretnе individualne pravne pozicije, koja svoj osnov nalazi u „specifičnom“ ustavnom pravu, fundamentalnim pravnim pozicijama pojedinca koje uživaju posebnu ustavnu zaštitu. U prvom slučaju krug ovlašćenih predлагаča, državni organi i organi autonomnih ili samoupravnih jedinica, može se odrediti šire ili uže, zavisno od toga da li se želi sveobuhvatnija i češća ili ograničena i sporadična kontrola podustavnog prava. Pri tome, kada sudovi, kao dio nezavisne ustavne grane vlasti, pokreću ustavnosudski postupak, uvijek se radi o tzv. incidentnoj kontroli normi. Kod ustavne žalbe, međutim, pokretač postupka može biti samo lice, fizičko ili pravno, čije je ustavom garantovano pravo navodno povređeno pojedinačnim aktom ili radnjom države ili drugog javnopravnog kolektiviteta.